

מצוות התשובה בכל השנה - כיצד?

א. אנשים רבים מאתנו תוהים ושואלים כעבור תקופת ימי התשובה, שהנה נכנסים אנחנו לשגרת ימי החולין עם טרדותיהם ומרוצתם אשר בלתי אפשרי להמשיך בהם את המצב של קירבת אלקים שזכינו בה בימים הנוראים ובחגים שלאחריהם. וא"כ מראש משלימים עם כך שבליית ברירה ניסחף עם זרם החיים ונגיע בחזרה למה שהיינו קודם לכן ח"ו, עד שיגיעי שוב הימים הנוראים של השנה הבאה אז נתעורר לשוב מדרכינו הרעים, וחזור חלילה ח"ו, וכך צומח הייאוש בלב מיכלתנו לחזור בתשובה אמיתית ויציבה לפנינו ית"ש- והאומנם כך מוכרח להיראות הדבר?! והלא הקב"ה כתב בפרט עבורנו אנו בדור אחרית הימים את פרשת התשובה שבסוף פ' נצבים שמסיימת במלים הנצחיות "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיוך ובלבבך לעשותו" הרי שגם כפי מציאות החיים השוחקת שלנו יתכן לקיים את מצוות התשובה כהלכתה.

ב. ובאמת שפשוט הוא שהתשובה בעיקרה היא מצוה תמידית שנוהגת בכל זמן ובכל מקום ובכל מצב שרק שייך ואין שום מניעה מלעשותה תמיד [ומה שלא מנא החינוך מכלל שש המצוות התמידיות, אע"ג ששוא לכל נפש שהרי אין צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, ויוכל לעולם לשוב בתשובה על חטאו הישן וכמש"כ וחטאתי נגדי תמיד וכדקי"ל כמ"ד (יומא פז): עבירות שהתוודה עליהם יו"כ זה מתוודה עליהם יו"כ אחר, אפשר לומר שלא נמנו אלא המצוות המתקיימות במחשבה והרהור הלב בלבד ואילו בתשובה בעיני לעכובא וידי שזוהי המ"ע של תשובה להרמב"ם והחינוך (שם"ג), ומה"ט גם תפלה לא נמנית עמהם למרות ששייך לקיימה בכל רגע. ודו"ק] וכן מובאר בגמ' (שבת קנג.) שרבי אליעזר אמר שוב יום א' לפני מיתתך, ושאלוהו תלמידיו וכי יודע איזה יום ימות אמר להם וכל שכן ישוב היום שמא ימות למחר ונמצא כל ימיו בתשובה, ואף שלמה אמר בחכמתו בכל יום יהיו בגדיך לבנים וכו' ופירש"י נשמתך טהורה ונקיה.

ג. ויש לומר שלכך התקינו לנו רבותינו מסדרי התפלה שנאמר כולנו בכל יום ויום סדר וידוי לאחר העמידה שחרית ומנחה, שלאחר שזכינו לחוש קירבתו ית' בדרגה גדולה בתפלת שמו"ע מתעוררים אנו לשוב מחטאינו שחטאנו לפניו ונתרחקנו ממנו ית' על ידם וממילא כעת זהו הזמן לקיים את המ"ע דאורייתא של וידוי (של הרמב"ם בתחילת הל' תשובה זוהי המצוה היחידה שבתשובה) אך דא עקא שלאמירת הידוי כצורתו נדרשים שני תנאים מעכבים. האחד שלא יהא זה סתם "ידידי פה" (שזהו גופו חטא שמתוודים עליו ביו"כ) אלא עם שימת לב למלים שמוציא מפיו איך שנגש להתחנן להשי"ת שתתקבל תפלתו ושלא יתעלם מבקשתו היות והוא בא בכניעה ובושה לפניו ית' להודות באשמתו שלא נהג כשורה ושמצדיק עליו את ייסוריו שכולם הגיעו לו מחמת רשעתו. והשני שיהא לוידי זה שייכות כלשהיא למצוות התשובה אשר כידוע יסודותיה הם הכרת הזוטא וחרטה ועזיבה וקבלה לעתיד, ובאל"ה אין זו אלא תפלה בעלמא, אשר לא מסתבר שנטלו נוסח של מ"ע דאורייתא ותקנו אותו כתפלה בלבד. וא"פ כיצד נוכל אנחנו הטרודים עמוסי התלאות לזכות להיות מעושי תשובה בכל יום.

ד. ונראה בס"ד שיש לזה עצה קטנה וקלה, שבכחה לשנות את כלל מהלך חיי האדם ולהעמיד אותו במצב תמידי ונפלא של קירבה אמיתית- לא דמיונית!!- לבוראו ית'. וכך תהיה לו שייכות ג"כ לדרך התשובה באופן רצוף. ודבר זה שווה לכל נפש ומתחלק לשני מוקדים עקריים ביום. האחד לייחד בכיס פנקס קטן ולמצוא כמה דקות שקטות לישב עם עצמו [רצוי להצמידן לאחת התפלות ביום לפניה או לאחריה, כך שהקביעות תישמר] ולהעביר במוחו את סדר יומו ע"מ לזהות אם הוא בכיוון של התקדמות בענייני התורה ויראת שמים- כל אחד כפי מדרגתו הכללית יבחן אם הוא בעליה או להיפך ח"ו- וגם לבדוק אם היו אי אלו כשלונות בולטים במדות או בחטאים. ולציין בקצרה תמונת מצב עם איזו הערה או חיזוק להבא. והשני למצוא זמן (מועט) בתפלה אחת ביום שבה יוכל לפרוק ולשפוך לבו לפני קונו על העניין הנ"ל של מצבו בתורה ובעבודת השם ועל הכשלונות והרפינות שאירעו לו ביום האחרון. אם בסוף שומע תפלה (ששם יש ג"כ עניין גדול להתוודות וידוי פרטי על חטאיו כמש"כ מהאריז"ל, ונדפס בסידורים- וללא קשר לתפלה על הפרנסה ששם) ואם באלקי נצור קודם יהיו רצון. להביע צער במלים פשוטות ואמיתיות על כך שלא הצליח לקיים רצון אביו שבשמים כפי הנדרש ממנו ולבטא תשוקתו העזה לזכות מכאן ולהבא לעשות אך נח"ל לפניו ית', ולבקש קירבתו ועזרתו לו בתמידות שיוכל למלא חובתו בעולמו. זוהי עיקר תמצית התשובה עבורינו על רגל אחת!

ה. וכעת נרחיב מעט בהבנת התועלת הנשגבה המונחת בקביעות הנ"ל, בביאור עומק יסוד התשובה. הנה כבר השריש לנו המבי"ט בבית אלקים (ריש שער התשובה) שמהות התשובה היא "להתקרב לה" מריחוק החטא, והייצג שמהות היהודי בעצמותו מכה קדושת נשמתו היא דביקות וקירבה עצומה בחי העולמים ית"ש ממש בבחינת "כי חלק ה' עמו". והדבר היחיד שמחריב ממש את כל חיינו והופך אותנו לצללים המגששים באפילה שבחי כלים עלובים- זהו החטא! שכל עבירה על רצונו ית"ש, כפי שכתב לנו בתורתו הקדושה וכפי שנתבאר ונתפרט בתורה שבע"פ ע"י חז"ל הקדושים עד הפוסקים האחרונים, זוהי הקמת מחיצה וחציצה ר"ל בינינו ית"ש וכאמור "כי אם עוונותיכם היו מבדילים בינכם ובין אלקיכם". ומעוצם חמלתו ואהבתו ית"ש התקין עוד קודם בריאת העולם את החסד הנשגב דלא מעלמא הדין של התשובה שאפשר ברגע אחד לבטל את כל המחיצות ולשוב בחזרה אל קירבתו ואהבתו ית"ש ממש כקודם החטא, וכדבריו הבורחים והקדושים של רבינו הרמב"ם (פ"ז מתשובה ה"ז-י) "גדולה תשובה שמקרבת את האדם לשכינה, התשובה מקרבת את הרחוקים אמש היה שנאו לפני המקום ומרוחק ותועבה והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד וכו', אמש היה זה מובדל מה' אלקי ישראל, צועק ואינו נענה, עושה מצוות וטרופין אותן בפניו. והיום הוא מודבק השכינה, צועק ונענה מיד,

עושה מצוות ומקבלים אותם בנחת ובשמחה ולא עוד אלא שמתאוים להם". הרי לנו הבחנה של אור וחושך ממש בין שני יהודים ששניהם עקרונית בדרגה שווה בערך בקיום התורה והמצוות, והיכשלותם בחטאים ח"ו, אלא שהאחד משתמש עם המתנה הטובה של תשובה שנתן השי"ת ועי"ז מאיר את כל חייו באור יקרות של קירבת אלקים, ומרענן ומחדש את מערכת היחסים האמיתית בינו לבין קונו ית' בעבודה ח'יה של אהבה ויראה וביקורת בו ית"ש, והשני ממשך להיות שקוע בחטאיו מבלי להיחלץ מהם אשר בהכרח מרחיקים אותו מבוראו במציאות ומכבים אור נשמתו הקדושה, וכל עבודתו ותפלתו ומצוותיו אין בהם חיות אמיתית אלא רק כמצוות אנשים מלומדה או לחלופין של פיתוח של דמיון פורח של רגש ערטילאי שכאלו הוא קשור עם הבורא ית' גם כשבידו הוא אוזח בשרץ המטמא ומפקיע ממנו אפשרות ליטרה.

ו. וכאן מאיר לנו רבינו הגדול בעל השערי תשובה (בקונטרס יסוד התשובה שבסוף ספרו) את היסוד החיוני ביותר עבורנו בעניין התשובה. שגם אם אין בידינו ובכוחנו להצליח בפועל לשוב בתשובה שלימה וגמורה בבת אחת עם כל החלקים הקשים של עויבה וקבלה לעתיד אין שום מקום ליאוש כלל וכלל היות והקב"ה ידע יצרנו ודלות כוחנו ואינו דורש מאתנו אלא את מה שביכולתנו. ממילא עיקר מה שעלינו לחזק ולהעצים בכל עניו ובכל לבנו ונפשנו הוא את ה**רצון להתחדש** ולהשתנות, ולהעמיד את עצמנו על דרך חדשה שמהותה היא "התעוררות לקירבת אלקים ע"י שימת לב להתרחק מהחטאים", אשר במהותה הפנימית זוהי היא "דרך התשובה" וכפי שנתבאר שדרך היצה"ר להרחיק את האדם מקונו ע"י השתרשותו בחטאיו, ודרך התשובה היא בדיוק להיפך, לסובב את ההגה בכיוון פרסה של 180 מעלות שמכאן ואילך פניו יהיו מופנות אך ורק "להתקרב להשם מרחוק החטא". אשר דבר זה דורש עירנות רצופה בשתי הנקודות הנ"ל וכפי שמפרט אותן שם, להיות עם שימת לב ועל דרכיו ופשוש במעשיו בכל יום ויום, ולהרגיל את עצמו בתמידות ולהתודות בפרטות על הכשלונות והרפינות שגילה כעת בעצמו, בצירוף תפלה חמה מעומק הלב (כפי שתיקן שם "תפלת השב" רבינו יונה, ע"ש) להשי"ת שיקרבהו ויסייעהו להתחזק בראותו ועבודתו ית' ובמלחמתו נגד יצריו הזומם להמיתו. כיעו"ש.

ז. והעומק הטמון בעצה נפלאה זו הוא עצום, שהרי עיקר מעשה התשובה בפועל הוא הוידוי והתפלה על התשובה שמונחת בו, וכמ"כ הרמב"ם (ברייתא ה' תשובה, ובס"מ ע"ג) שזוהי המ"ע דאורייתא שנצטוונו בה. וכן איתא בחז"ל (ויקרא פ"ג, ג) "כיצד אדם צריך להתודות, מודה אני כל רע שעשיתי לפניך, בדרך רע הייתי עומד וכל מה שעשיתי לא אעשה כמוהו יה"ר מלפניך ה' אלקי שתמחול לי וכו' ר' יצחק אמר כאדם שהוא מלחים שתי נסרים ומדביקן זה לזה", והיינו שלאחר שהחטאים "שברו" כביכול את דביקותנו בו ית"ש, בא הוידוי שלנו שניגשים לפני ית' ומודים בכונת פנים ובחרטת יקדת על חטאיו ומגלים רצוננו הפנימי לשוב אליו ית"ש בשלימות, ו"מלחים" בחזרה את שתי החלקים להיות בחזרה חטיבה אחת (וכפי שרואים בשיבוה"כ"פ שהוא יום התשובה, עיקר עסקנו רק בתפלות ווידויים) אך לשם כך, שח"ו לא יהפוך העניין לדבר שבשיגרה ולוידוי פה ומלומדה, חייבים תידלוק וריענון תמידי של מערכת היחסים בינינו לבוראנו ית"ש ע"י שימת לב תמידית ופשוש יומיומי במעשינו ודרכינו, שאז בהכרח בכל יום יתחדשו וישתנו התפלות והוידויים כפי המאורעות בפועל - וחשוב להדגיש, שבאופן אוטומטי נכלל בצורת כזו גם הודאה ושבח להשי"ת על הסייעתא דשמיא שרואה בחוש שעוזר לו להצליח בדרך תשובתו, וכמפורש ברבינו יונה שם [ואגב, עי"ז מתעצמת בקרבו ראיית ההשגחה הפרטית שהקב"ה מנהיגה לטובתו בכל מאורעות ומקרי חייו וחיווק האמונה וההודאה לפני ית"ש על ניסיו שכל יום עמו, ורק ע"י ההתחזקות מצידו בתורתו ובעבודתו אז בולט וזו יותר את שפת ההשגחה המדריכה אותו בעבודתו לטובתו הנצחית וכך יכול להשתלם מכה זה במעלות הבטחון וכמפורש בחובות הלבבות (שער הבטחון בהקדמה הד') שבתנאי הבטחון הוא ההתחזקות הגדולה בעבודתו ית"ש ע"ש] - וגם שבמציאות יראה האדם במוחש איך שמתקדם באמת בתורה ובעבודת השם זה ימלא אותו מרץ ושמחה; פנימית להמשיך והשתלם בעבודת קודש זו ע"מ להישאר במצב הנפלא של "לפניך".

ז. עד כה ביארנו בס"ד בתכלית הקיצור את דרך התשובה המנימלית ששוה ביסודה לכל נפש. אך חובה לידע שדרגת ההצלחה ורמת ההתעלות של האדם מכה החשבון והפשוט בדרכיו תלויים באופן ההכרה והגישה שלו לתורה ולמצוות ולעבודת השם בכללות. שכפי רמת המושגים וההשקפה שלו על חובתו בעולמו יוכל לעורר את עצמו ביתר שאת להשתנות ולהתרומם כאשר יעמיד את הפשוט במעשיו ודרכיו למול הכרת האמת שבקרבו, וכמפורש במסילת ישרים (ריש פ"ג) יעו"ש היטב. ולצורך זה צריך בעיקר לעסוק בשני עניינים. **האחד** בלימוד התורה"ק על מנת לקיים, ובפרט בבירור ההלכות לדקדוקיהן על פי הוראות חכמי התורה ובחסכמה חזקה להתנהג רק על פי התורה בכל ענייניו ולשאול מהם כל ספיקותיו שעל כך כתב רבינו יונה בשע"ת (ש"ב אות י') שהאיש הזה ברגע קטון יצא מאפילה לאור גדול ועלתה בידו התשובה ונהפך לאיש אחר. **והשני**, לעורר נפשו מידי יום [ולפחות מידי פעם] בספרי היראה והמוסר והעבודה, שרק בכך התעוררות המוסר לעצור את שקיעת האדם במבט החמרי והפשוט של העיה"ז ולמנוע את תרדימת נפשו להיכנס למצב של התיישנות והרגל בכל עסקיו בתורה ובמצוות לעשותן בשטחיות כמצוות אנשים מלומדה. וככל שמרבה להשיב אחריתו ואמונתו על לבו הריהו מקבל כחות נפש חדשים לחיות חיי נשמה וקירבת אלקים אמיתית אשר זוהי נשמת כל דרך התשובה לפני ית"ש. והשי"ת ברחמיו יזכנו לכך וכפי שהבטיח לנו באמרו תפחי לי אחותי רעיתי וכו' ודרשו עי"ז חז"ל שם (שהש"ר ה, ז) תפחו לי פתח כפתחו של מחט ואני אפתח לכם פתח שעגלות וקרונות נכנסות בו. אמן.